

A fal

Irla Jean-Paul Sartre

BELÖKTEK bennünket valamilyen nagy, fehérremszelt terembe s egyszerre pislogni kezdtem, mert fájt ez a fény a szememnek. Aztán megláttam egy asztalt, mögötte négy alakkal; civilek voltak, aktákat néztek. A többi fogoly együtt volt mind a terem másik végében s hogy odaérjünk, végig kellett mennünk az egész nagy hodályon. Volt köztük, akiket ismertem, mások meg idegenek lehettek. Elöttem két szőke fiú volt, kerekfejű, egymáshoz hasonló; franciák voltak, azt hiszem. A kisebbik egyre a nadrágját húzkodta feljebb: idegesség.

Három óra hosszat tartott; már egészen belehülyültem s a fejem egészen üres volt; de hát fűtött teremben álltunk és ez bizony jól esett: legalább huszonnégy órája egyre vacogtunk a hidegtől. Az örök sorra az asztal elé vezették a foglyokat. A négy ipse megkérdezte mindegyiktől a nevét és hogy mi a foglalkozásuk. Legtöbb esetben nem kérdeztek többet — legfeljebb olykor egyet-mást: „Ugye, te is résztvettél a hadiszerek szétrombolásában?” Vagy pedig: „Hol voltál, mit csináltál 9-én délelőtt?” A választ meg se hallgatták, vagy legalább úgy tettek, mintha nem hallanák: hallgattak egy darabig, mereven maguk elé néztek, aztán írni kezdtek a papírjaikra. Tomtól azt is megkérdezték, szolgált-e a nemzetközi bizottságban? Tom bizony nem mondhatott nemet, mivel a kabátzsebében megtalál-

ták az okmányait. Juantól nem kérdeztek semmit, de mikor megmondta a nevét, sokáig írtak a papírjaikra.

— Testvérem, José, az anarchista, mondta Juan. Tudjátok ti is, hogy ő nincs itt. Én meg egyik pártban sem vagyok, sohasem törődtem a politikával. — De azok nem is feleltek. Juan még ezt is mondta nékik:

— Nem csináltam semmit se. Miért fizessek másokért?

Az ajka csak úgy remegett. Az egyik ór elhallgattatta, aztán mindjárt el is vitte. Most énrám került a sor:

— Pablo Ibbieta a neved?

Azt feleltem, hogy igen, az.

Az ipse a papírjaiba nézett és így szólt:

— Mondd meg, hol van Ramon Gris?

— Nem tudom.

— Te bújtattad el a házadban, 6-odika és 19-edike között.

— Nem én.

Megint írtak egy darabig, az örök meg kivezettek engem. A folyosón Tom meg Juan várt rám, két órrel a hátuk mögött. Elindultunk. Tom odaszólt az őrnék: „No és most?” — „Mi az?” — mondta az ór. — „Mi volt ez, kihallgatás; vagy ítélet?” — „Ítélet” — felelte az ór. — „Akkor hát mit csinálnak velünk?” Az ór szárazon felelt: „Majd meghalljátok a cellátokban.”

Amit ő a cellánknak hívott, az a kórház pincéje volt. Rettentően fáztunk ott, a sok széljárat miatt. Egész éjjel vacogtunk, s

nappal sem volt jobb dolgunk. Az előző öt napot az érseki börtönben töltöttem, valami középkorból való szűk és sötét zárkában; mivel sok volt a fogoly és kevés a férőhely, akárhová bedugták őket. Nem sajnáltam a zárkámát: igaz, ott nem fáztam annyira, viszont egészen egyedül voltam; ha ez soká tart, kibírhatatlan. A pincében társaságom is volt. Juan ugyan nem beszélt: félt és nagyon is fiatal volt, semhogy mondjon is valamit. De Tom, az szívesen beszélt s igen jól tudott spanyolul.

A pincében nem volt más, csak egy pad és négy szalmazsák. Amikor visszakerültünk, leültünk és vártunk, csendben. Egy perc múlva Tom megszólalt:

— Nohát, nekünk aztán kampec.

— Igen, én is azt gondolom — mondtam, — de ezt a gyereket talán nem bántják.

— Nincs semmi a rovásán — mondta Tom. A bátyja forradalmár, ez az egész.

Juanra néztem; mint hogyha nem is hallgatott volna ránk.

Tom folytatta:

— Tudod-e, mit csinálnak Saragossában? A foglyokat lefektetik sorjában az országútra s úgy mennek rájuk a teherautókkal. Egy marokkói szökevény mondta. Azt mondják, így takarékoskodnak a lövedékekkel.

— De pazalják az olajat — mondtam.

Tom most megint dideregni kezdett:

— Az Istenért, de fázom — mondotta, — megint ez a ronda hideg.

Felkelt és tornászni kezdett. Egy jó perc múlva megint mellem ült, csak úgy lihegett a melle.

— Már nem fázol?

— Fázni nem fázom. De most meg nem jutok lélekezethez.

Este nyolckor egy százados jött be két fasiszta katonával. Kezében egy ív papír volt. Feltette a szemüvegét és a listájára nézett:

— Steinbock... Steinbock... Igen, itt van, Halálos ítélet. Reggel agyonlőnek.

Tovább keressélt a listán:

— A másik kettőt is — mondta.

— Lehetsz — szólt Juan. Engem csak nem?

— Hogy hívnak?

— Juan Mirbalnak.

— A te neved is itt van ni — mondta neki a százados, — téged is halálra ítélték.

— Nem csináltam semmit se — felelte Juan.

A százados vállat vont s így szólt:

— Egy belga orvos jön majd ide. Engedélyt kapott, hogy veletek tölthesse az éjszakát.

Igazságos akartam lenni, de nem szerettem a gyereket. Nagyon is finom arca volt s a félelem, a szenvedés egészen elcsúfította, minden vonását eltorzította. Még ha szabadon engednék, akkor se lenne már többé fiatal. Jó lett volna könyörölni rajta, de útalom a könyörületet, jobban mondva, ő tőle, a gyerektől irtóztam. Tom viszont, úgy láttam, szívesen vigasztalta volna Juant; ez legalább foglalkoztatná s nem kellene önmagára gondolnia.

Az ajtó kinyílt s két ór lépett be. Egy szöke férfi követte őket,

világosbarna egyenruhában. Köszönt és így szólt:

— Orvos vagyok. Engedélyt kaptam, hogy segítségükre legyek ebben a kínos helyzetben.

A hangja kellemes volt és választékos. Így szóltam hozzá:

— Miért jött ide?

— Rendelkezésükre állok. Megteszem, amit tehetek, csak hogy könnyebben viseljék el ezeket az órákat.

— Miért jött éppen mihozzánk? Másról is vannak, tele a kórház.

— Ideküldtek — felelte bizonytalan arkifejezéssel.

Angol cigarettákkal kínált, de mi nem fogadtuk el. Jól a szeme közé néztem, ami láthatólag feszélyezte. Mondtam neki:

— Nem részvétből jött ide. Különben is, ösmerem. Láttam, fasisztákkal beszélt a kaszárnyaudvarban, mikor engem is idehóztak.

Felemeltem a fejem és láttam, a belga egyre engem néz.

— Nem fázik itt? — kérdezte.

Mert ő láthatólag fázott; az arca lilaszínű volt.

— Nem én, nem fázom — feleltem.

Tovább is keményen nézett rám. Hirtelen megértettem miért, s arcomhoz emeltem a kezemet; csurgott rólam a verejték. Igen, izzadtam ebben a széljárta pincében, tél közepén. Már egy órája verejtékezhettem s nem éreztem belőle semmit. De a belga, a disznó, észrevette; látta a verejtékcseppeket végigfolyni az arcomon s gondolta, hogy ez a terror patológikus megnyilvánulása; ő viszont ezt nem érezte s büszke volt rá, hogy fázott.

A kis Juan hirtelen megszólalt:

— Maga orvos?

— Az vagyok.

— Sokáig... szenved az ember?

— Ó! Mikor...? Dehogy, szó sincs róla — felelt a belga atyáskodóan, — egy-kettőre vége van.

Mintha csak egy fizető pacienst nyugtatna meg.

Juan szörnyen félt a szenvedéstől, nem is tudott másra gondolni: ez már a korával járt együtt. Én viszont nem gondoltam nagyon erre s nem is azért izzadtam, mintha félnék a szenvedéstől.

Tom halkán beszélni kezdett. Nézte a belgát, ezt az élő embert.

— Mondd, te érted? — szólt. Mert én nem értem.

— Mi az? Mit akarsz mondani?

— Olyasvalami történik velünk, amit nem tudok megérteni. Nem világos — folytatta makacsul. — Szeretnék bátor maradni, de csak, ha legalább tudhatnám... Ha majd kinn, az udvaron egyszerre nyolc puska vesz célba, gondolom, úgy szeretnék majd belenyomulni a falba; a hátammal, minden erőmmel nyomom — nyomom azt a falat, de a fal nem fog engedni, akár a lidércnyomásos álomban... Még érzem a sebeimet; egy óra óta mindenem fáj a fejemben meg a nyakamon. Nem igazi fájdalom ez; rosszabb: az a fájdalom, amit majd holnap reggel érzek. De azután?

— Azután? — feleltem irgalmatlanul, — alulról szagolod majd az ibolyát.

A belga úgy tett, mintha nem hallgatna ránk. Tudtam, miért

jött ide, közénk: hogy mit gondolunk, nem érdekelte, a testünket akarta látni. elevenen hal-doklók testét.

— Olyan ez, mint a lidércnyomás — folytatta Tom. — Szeretnék gondolni valamire, folyton azt hiszem, sikerül: végre megértem, miről van szó és akkor kisiklik, kibújik a kezem közül s megint csak visszaesik. Azt mondom magamban: azután? nincs semmi. Csakhogy nem értem, mit jelent ez... Esküszöm, materialista vagyok; nem is boldultam meg. De valami még sincs rendben. Látom a hullámat: nem nehéz ez, de én látom, az én szememmel. Odáig kéne eljutnom, arra kéne gondolnom, hogy... semmitse látok többé, hogy nem hallok többé semmit és hogy a világ világ marad továbbra is, másoknak...

— Fogd be a szád — mondtam neki, — hívjak talán gyóntatót?

Nem felelt. Régebben is láttam, hogy szeretett prófétáskodni; nem nagyon szerettem ezt benne; de úgy látszik, minden úr ilyen. Egyébként Tomot alapjában nem is találtam rokonszenvesnek s nem láttam be, mért találjam annak, csak azért, mert most együtt halunk meg. Másokkal talán másképp lett volna. Ramon Gris-sel például. De itt, Tom és Juan között egyedül: éreztem magamat. Különben is jobb volt így: Ramonnal még esetleg el is érzékenyültem volna. De ebben a pillanatban rettenetesen kemény voltam s kemény is akartam maradni.

Tom, anélkül, hogy rám nézett volna, megfogta a kezemet.

— Pablo, mit gondolsz... igaz-e, hogy az ember megsemmisül?

Elrántottam a kezemet s így szóltam hozzá:

— Odanézz, disznó, a lábad közé.

A lába előtt egész tócsa volt már s nagy cseppek hullottak a nadrágyjáról.

A belga odajött s megkérdezte, valami hamis buzgólkodással:

— Valami baj van? Segíthetek?

Tom nem felelt. A belga meg a tócsát nézte, de nem szólt.

— Nem tudom mi ez — mondta Tom elszánt hangon, — de nem félek. Esküszöm, nem félek.

Fáradtnak és ugyanakkor izgatottnak éreztem magam. Nem akartam arra gondolni, mi lesz hajnalban, a halálra... Legalább hússzor egymásután átéltem a kivégzésemet; egyszer már végleg azt hittem, hogy igazán kivégeztek; úgy látszik, elaludtam egy percre. Odacipeltek a falhoz, vergődtem, kegyelemért rimádkodtam... Azt hiszem, ha akartam volna, tudtam volna aludni pár percig; negyvennyolc órája virrasztottam, fogytán voltam az erőmnek. De nem akartam két órát sem elvesztegetni az életemből. Nem akartam meghalni, mint egy állat, nem, érteni akartam. Felkeltem, sétálni kezdtem, elmúlt életemre gondoltam. Egy csomó emlékem tért vissza, jók és rosszak — azaz, hogy azelőtt így neveztem volna őket. Voltak ott arcok és történetek. Láttam egyik nagybátyám, láttam Ramon Gris arcát. Eszembe jutott pár história: hogyan éltem munka nélkül három hónapig 1926-ban, amikor majdnem éhengebedtem. Milyen szívósan, mi-

lyen mohón futottam a boldogság után, a nők után, a szabadság után. Miért? Mi célból? Fel akartam szabadítani Spanyolországot, csodáltam Pi y Margait, csatlakoztam az anarchistákhoz, beszéltam a gyűléseken: mindent olyan komolyan vettem, mintha csak halhatatlan lettem volna.

E pillanatban, úgy éreztem, egész életem magam előtt tartom s azt gondoltam: „Ronda hazugság.”

Nem ér semmit, mert hiszen vége. Magamban most azt kérdeztem, hogyan is tudtam mulatni, sétálni a lányokkal: az újamat se mozdítottam volna, ha tudom, hogy így halok meg egyszer. Elöttem volt az életem, csukva, zárva, mint egy bőrönd s mégis, ami benne van, mind, de mind befejezetlen. Egy percre próbáltam megítélni. Szerettem volna azt mondani: legalább szép élet volt. De hogyan ítélekzem róla, mikor csak vázlat, nem egész; minden időmet azzal töltöttem, hogy váltókat bocsátottam ki az örökkévalóságra s nem értettem meg semmit sem. De nem is sajnáltam semmit: a halál mindent elszűrkitett.

Concha talán majd megsirat, ha hallja, hogy meghaltam; pár hónapra elszáll az életkedve. De mindegy, hiába, én halok meg. Szép, gyengéd szemére gondoltam. Ha rá néztem, valami mindig belémhatolt öbelőle. De most, gondoltam, ennek is vége: ha most nézne rám, a tekintete a szemében maradna, nem tudna elhatolni hozzám. Egészen egyedül vagyok.

Ebben a mostani állapotomban, ha azzal jönnek, hogy mehetek nyugodtan vissza a házamba — hogy tovább is életben hagyjak — közömbös maradtam volna: pár órát várok-e, vagy pár évet; oly mindegy, ha elvesztettük az örökkévalóság illúzióját. Egy bizonyos tekintetben semmihez se ragaszkodtam, nyugodt voltam. Csakhogy ez szörnyű nyugalom volt — testem, a tulajdon testem miatt: szememmel láttam, fülemmel hallottam, de ez már nem én voltam többé; egyedül, egészen egyedül izzadott és reszketett s nem tudtam többé ráismerni. Úgy éreztem, hogy valami ropant fereghez vagyok kötve.

A belga kihúzta az óráját, ránézett és azt mondta:

— Félnégy.

A disznó! szándékosan tette. Tom felugrott. A kis Juan egyszerre ordítani kezdett: kezét tördelte s közben rimánkodott:

— Nem akarok meghalni, nem akarok meghalni...

À gyerek sírt: láttam jól, hogy önmagát sajnálja, nem gondol a halálra. Egy másodpercig, egyetlen másodpercig nékem is kedvem lett volna sírni, szánakozva sírni: magam felett. De épp az ellenkezője történt: ránéztem a gyerekekre, láttam sovány, vonagló vállát s embertelennek éreztem magam. Képtelen voltam szánakozni másokon is, magamon is. Azt mondtam magamban: lesz, ami lesz, rendesen akarok meghalni.

Reggel a pince egészen szürke lett. Messziről lövéseket hallottunk.

— Már kezdődik — mondtam

Tomnak, — a hátsó udvarban dolgozhatnak.

Az ajtó kinyílt s egy hadnagy jött be, négy katonával.

— Steinbock?

Tom nem felelt. Az őr mutatott rá.

— Juan Mirbal?

— Ott a szalmazsákon.

— Kelj fel — mondta neki a hadnagy.

Juan nem mozdult. Két katona megragadta a hóna alatt és úgy állította talpra. Csakhogy mihelyt elengedték, visszaesett a szalmazsákra.

— Nem ő az első, aki rosszul lesz ilyenkor — mondta nekik a hadnagy. — Ti ketten vigyétek csak el; odakint majd meglátjuk. Es most Tom felé fordult:

— No, gyerünk.

Mikor én is menni akartam, a hadnagy feltartóztatott:

— Ibbieta?

— Az vagyok.

— Várj csak itt, majd eljönnek érted.

Egy óra múlva jöttek is értem s az első emeletre vezettek, egy dohányszagú kis szobába, ahol fullasztó volt a hőség. Két tiszt volt ott, dohányoztak, mindegyik egy karosszékben ült, a térdükön papírokkal.

— Te vagy az az Ibbieta?

— Igen, én.

— Hol van Ramon Gris?

— Nem tudom.

Az, aki így faggatott, kicsi volt és kövérkés. A tekintete keménynek látszott a szemüveg mögött.

— Gyere csak ide — mondta.

Odamentem. Felkelt és megragadta a karomat, miközben úgy nézett rám, mintha meg-

akarna ölni. Nem azért tette, hogy megkínózzon, nem, ez a nagy mutatvány volt: uralkodni akart rajtam. Dehát ez kevés volt ahhoz, hogy megijesszen egy halni készültöt: nem sikerült. Eltaszított magától hevesen és újra leült. Azt mondta:

— A te életed az övéért, ide figyelj. Visszakapod az életedet, ha megmondod, hol van Gris?

Ez a két díszes, egyenruhás ipse, csizmásan és a korbácsukkal, ezek is csak emberek, ők is megfognak egyszer halni. Valamivel később, mint én, de talán nem is olyan sokkal. És lám, neveket keresgélnek mindenféle papiroson, szaladnak más emberek után, hogy becsukják, vagy leterítsék őket; véleményeik, elveik vannak Spanyolország jövőjéről s megymásról. Apró-cseprő tevékenységüket bántónak és komikusnak éreztem most; nem tudtam volna magamat a helyükre képzelni, örülteknek láttam őket...

— Nem tudom hol van Gris — mondtam nekik. Azt hittem, hogy Madridban van.

— Még egy negyed órát adunk, gondolkodhatsz, szólt a másik tiszt. Vigyétek a ruharaktárba, s negyedóra múlva hozzátok vissza. Ha még akkor se mond semmit, azonnal kivégeztetjük.

Jól tudták, hogy mit csinálnak: egész éjjel várakoztam; utána még egy óráig várakoztatnak a pincében, közben Tomot is, Juant is kivégezték és most becsuknak a raktárba. Biztosan azt gondolták, hogy az idegek elhasználódnak s remélték, így a kezükbe kapnak.

Dehát csalódtak. A raktárban

leültem egy zsámolyra, mivel gyengének éreztem magam és elkezdtem gondolkodni. Persze, hogy tudtam, hol van Gris: rokonaimnál bújtt el, négy kilométerre a várostól. Azt is tudtam, hogy sohase árulom el a rejtékelyét, ha csak ezek meg nem kínoznak (de erre, úgy láttam, nem gondoltak). Mindez teljesen rendben volt, végleges volt és nem is érdekelt. Csak éppen a magatartásom okait akartam megérteni. Éreztem, inkább meggebedek, de nem árulom el Grist. Miért? Nem szerettem Ramon Grist. A hozzá való barátságom már kora hajnalban kialudt, ugyanakkor, amikor a Concháért érzett szerelmem, ugyanakkor, amikor a tulajdon életkedvem. Igaz, most is becsültem; kemény legény. Dehát nem azért vállaltam, hogy meghalok őhelyette; az ő élete se ér többet, mint az enyém; semilyen élet sem ér semmit. Az embert a falhoz állítják és addig lőnek rá, míg beledöglik: akár én, akár Gris, akár más áll ott, mindegy. Jól tudtam, hogy Gris hasznosabb, mint én Spanyolország ügyének, dehát fűtyültem Spanyolországra éppúgy, mint az anarchistákra; semmi, de semmi se volt fontos. Pedig hát mégis csak itt voltam, megmenthettem a bőrömet, ha elárulom ezt a Grist és mégsem akartam megtenni. Furesa volt ez, komikus: makactság lehetett, vagy mi. Így gondolkoztam:

— Hogy te milyen csökönyös vagy! — S különös jókedv foggott el.

Már jöttek értem és vittek vissza, az elé a két tiszt elé.

— Nohát — mondta a kövérebb tiszt, — gondolkodtál?

Kíváncsian néztem rájuk, mint holmi ritka rovarokra. Azt feleltem:

— Tudom, hol van. A temetőben bújtt el. Egy kriptában, vagy a sírásó kunyhójában.

Csak tréfálni akartam velük. Látni akartam, hogy kelnek fel, hogy csatolják fel a szíjukat s hogy rendelkeznek fontoskodó arccal.

Csakugyan, azonnal talpraugrottak.

— Menjünk, kérjétek Lopez hadnagytól legalább tizenöt embert. Neked meg csak azt mondom, fordult hozzám a kis kövér, hogy állom a szavamat, ha csakugyan igazat mondál. De aztán csúnyán ráfizetsz, ha bolondot járatsz velünk.

Egy félóra mulva a kis kövér egyesegyedül jött vissza. Gondoltam, csak azért jött, hogy az én kivégzésem felől intézkedjék. A többiek biztosan kint maradtak a temetőben.

A tiszt rámnézett. Nem látszott rajta semmi zavar, se bosszúság.

— Vigyétek — mondta, — a nagy udvarba, a többiekkel. A katonai gyakorlatok után rendes törvényszék elé kerül.

Azt hittem, hogy nem jól értem. Megkérdeztem:

— Akkor hát... nem is fognak agyonlőni?

— Most mindjárt semmi esetre sem. Hogy aztán mi lesz, nem az én dolgom.

Még mindig nem értettem. Azt mondtam neki:

— De hát miért?

Vállat vont és nem felelt, a ka-

tonák meg elvittek engem. A nagy udvarban volt vagy száz fogoly, nők, gyermekek, néhány öregember. Csak forogtam egyre a középső virágágy körül, nem értettem, mi történik velem. Kábult voltam. Dél tájban az ebédelőben enni is adtak. Két-három ipse ki is kérdezett. Azt hiszem, ismertem is őket, de azért nem feleltem nekik: azt sem tudtam, hol vagyok.

Estefelé megint vagy tíz új foglyot tuszoltak az udvarba. Megismertem Garcíát, a péket. Ő szólított meg először:

— Disznó szerencséd van! Már azt hittem, nem is látalak élve.

— Halálra ítélték — feleltem, — aztán mégis mást gondoltak.

— Engem meg két órákor fogtak el.

— Miért?

Garcia sose politizált.

— Nem tudom — mondta. — Mindenkit elfognak, aki nem úgy

gondolkodik, mint ők. — Majd egyszerre halkabban beszélt:

— Ramon Grist is elfogták.

Hirtelen reszketni kezdtem.

— Mikor?

— Ma reggel. Ott hagyta a rokonait, mivel összeszólalkozott velük. Lettek volna elegen, akik elbújtatták volna, de hát ő már nem akart senki terhére lenni. Azt mondta: „Elbújnék Ibbietánál, de mivel őt már elfogták, hát elbújok a temetőben.“

— A temetőben?

— Igen, ott. Ezek persze ott jártak már reggel, ez előrelátható volt. Meg is találták a sírásó kunyhójában. Gris rájuk lőtt, azok meg leterítették.

— A temetőben?

Egyszerre minden forogni kezdett s én hogyan-hogysem a földre pottyantam: úgy kellett nevetnem, de úgy, hogy a szemem is csupa könny lett.

Fordította Gyergyai Albert

A Magyar-Szovjet Művelődési Társaság megalakulása nem azt jelenti, hogy az egész magyar szellemi élet mereven kelet felé fordul. Semmi okunk nincs megtagadni azt a műveltségünket, mely a múltban nyugati, de tiszta forrásokból táplálkozott. A jövőben is fel fogjuk keresni azokat a forrásokat, a világ minden táján, amelyekben az emberi szellem magasabbrendűsége jelentkezik. Nem merevségről van szó, hanem ellenkezőleg: a merevség megtöréséről; mert hiszen eddig csak egy irányba néztünk. Most végre Kelet felé is nézhetünk. Egy olyan népközösség kapui nyílnak meg előttünk, amely a mi fajtánk bölcsőjét rejtegeti. A Szovjetunió népei között ott vannak azok, akikkel a lelkünk legmélyén közös nyelvet beszélünk, nemcsak az őstörténet közös nyelvét, hanem azét a rokonságét, amelynek nyomait az idő mindmáig nem tudta kimosni csontjaink szerkezetéből vagy gondolkodásunk alapformáiból.

Zilahy Lajos elnöki beszédéből a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság alakuló közgyűlésén